

ПЛАТФОРМА VI

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВІДБУДОВИ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ ПІСЛЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ТА КАТАСТРОФ

aleks-yana@ukr.net

Алексєєва Я. В.

*кандидат наук з державного управління
Одеська обласна державна адміністрація, Україна*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВІДБУДОВИ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ ПІСЛЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. Російська військова агресія проти України зруйнувала значну кількість підприємств, галузей і сфер української економіки, серед яких туристичний напрямок є одним з найпостраждальших. Після закінчення військових дій почнеться процес масштабного відновлення багатьох економічних процесів, відбудови зруйнованих об'єктів та активізації туристичного напрямку. Актуальними стануть маршрути, пов'язані з місцями значних руйнувань, найбільших втрат супротивника, а також локаціями, що стали знаковими або переломними у ході війни. Усі потрясіння, які викликані збройними конфліктами, глибоко змінюють туристичний «ландшафт» країн, створюючи нову спадщину, а постконфліктний «туризм пам'яті» з часом поєднується з іншими напрямками, зокрема, морським туризмом або культурним туризмом.

Ключові слова: туристична галузь, туристичний напрямок, збройний конфлікт, відновлення.

Незважаючи на тривалість військових дій на території України, в результаті чого постраждала туристична галузь, міжнародний досвід відбудови туристичного сектору після збройних конфліктів свідчить про значні можливості для розвитку туризму в Україні в майбутньому.

У світі є багато прикладів, коли країни після тривалих збройних конфліктів активно відновлювались та розвивали туристичну галузь.

Одним з таких прикладів є Хорватія, де на початку 1990-х років у результаті воєнних дій туристична галузь практично припинилась. Після закінчення війни розпочалось відновлення країни та масована піар-кампанія щодо туристичних особливостей країни.

Хорватія налічує понад тисячу островів, з яких 66 є населені. Завдяки таким географічним особливостям, в країну почали приїжджати туристи, які раніше знали лише про грецькі острови. Хорватські пляжі почали славитись своєю екологічністю та чистотою. Багато іноземних видань, соціальних мереж та блогерів писали про різноманітні пляжні локації Хорватії, що спричинило туристичний бум у країні та сприяло розвитку економічних процесів.

У середньому, близько десяти мільйонів гостей щорічно приносять суттєві доходи і генерують 15 % ВВП Хорватії [1].

Шлях відновлення туризму пройшли й інші країни. Так, Кіпр став однією з найпопулярніших локацій для туристів після міжетнічного конфлікту між грецькими та турецькими громадами. Популяризація туризму Кіпру була схожа на хорватський сценарій: визначення основних туристичних переваг та масована реклама в інших державах [3].

Частка туризму в економіці країни складає близько 18 %. У 2021 році приріст туристичного потоку в пікові місяці складав до 300 %, порівняно з 2020 роком.

Кіпр відомий відмінною туристичною інфраструктурою та великою кількістю екологічно чистих пляжів.

У 1960 році Кіпр став незалежною від Великобританії державою. У наступні роки на острові тривав міжетнічний конфлікт між грецькими та турецькими громадами. У 1964 році на Кіпрі розмістився миротворчий контингент ООН і була проведена демаркаційна лінія.

У 1975 році Кіпр остаточно був поділений на південну грецьку частину та північну — турецьку. Взаємне переселення греко-кіпріотів та турко-кіпріотів відбувалося під контролем миротворців ООН. У 2004 році південна частина острова була прийнята в ЄС. Самопроголошену у 1983 році Турецьку Республіку Північного Кіпру підтримує Туреччина.

Конфлікт у Боснії та Герцеговині тривав у 1992–1995 роках. За Дейтонськими угодами від 14 грудня 1995 року передбачено збереження єдиної федеративної держави, що складається з двох частин: мусульмано-хорватської Федерації Боснії і Герцеговини та Республіки Сербської.

За офіційними даними, з 1995 року приріст туристичних потоків у країну складав 24 % щорічно, а Всесвітня організація туризму прогнозувала, що до 2020 року Боснія і Герцеговина посяде третє місце у світі за темпами розвитку туризму. У 2010 році Сараєво ввійшло в топ-10 міст для відвідування від путівника Lonely Planet. У 2019 році загальний вклад туризму в економіку Боснії та Герцеговини складав 10,5 % [5].

Після завершення збройного конфлікту почалось активне відновлення зруйнованих об'єктів. Туристам проводили приватні виставки, на яких показували фотографії подій конфлікту (облога Сараєво сербами, «рїзанина» в Сребрениці, руйнування Старого мосту в Мостарі) [4].

У сувенірних крамницях обох історичних центрів пропонували вироби, пов'язані з війною — наприклад гільзи, перетворені на ручки.

У Сараєво для туристів проводять пам'ятні заходи. В місті влаштовані меморіали загиблим, пам'ятник дітям, які загинули під час облоги міста та «троянди Сараєво» (воронки від снарядів, де загинули люди, залили червоною смолою) [4].

Сьогодні Сараєво приваблює історичним центром в османському стилі та численними музеями. У центрі панує святкова атмосфера. Працюють чимало кафе, барів і ресторанів, в центрі міста є багато готелів, які користуються популярністю серед іноземних туристів.

При цьому, місто тривалий час вважалось «Меккою темного туризму» — фасади багатьох житлових будинків пошкоджені кулями або снарядами. Але такі локації супроводжуються величезною кількістю відновлених християнських храмів, мечетей, синагог, що створює у туристів образ духовного центру — «Єрусалиму Балкан».

Натомість у місті Мостарі, який поділений між боснійськими і хорватськими громадами, набагато менше слідів війни, які показують туристам. Історичний центр з пам'ятками османської епохи розташований у боснійській частині міста. З огляду на бум туризму в Мостарі, боснійська сторона отримує більше вигод [5].

Відомим є також приклад Ізраїлю, який зберігає свій туристичний статус під час постійної війни із Палестиною. Частка туризму в економіці Ізраїлю складає 6,2 %. Найпопулярнішими видами туризму є: паломництво, медичний туризм, культурний. У 2019 році країну відвідали майже 4,5 млн туристів [3].

Між тим, країна продовжує жити у стані війни із Палестиною. Ізраїльсько-палестинський конфлікт триває десятиліттями — за спірні території. У 1947 році ООН проголосувала за розділення Палестини на окремі єврейську та арабську держави, а Єрусалим визнали міжнародним містом. У 1948 році була створена держава Ізраїль, яку не визнала арабська сторона.

Зараз зберігається висока напруженість між Ізраїлем та палестинцями, які проживають у Східному Єрусалимі, Газі та на Західному березі. На Східний Єрусалим претендують палестинці як на столицю своєї майбутньої держави, на все місто як на свою столицю претендує Ізраїль, що має в цьому питанні підтримку США.

Навіть знаючи про те, що в країні триває війна, іноземні туристи охоче їдуть до Ізраїлю: гуляти вулицями давнього біблійного Єрусалиму, куштувати традиційні страви у Тель-Авіві або відновлюватися на курортах Мертвого моря. Туристичний бізнес Ізраїлю повністю адаптувався до постійного військового конфлікту.

Показовим є також досвід Грузії. Так, згідно основного висновку Департаменту з туризму та курортів Грузії за оцінкою наслідків війни з РФ у 2008 році, конфлікт сприяв тому, що Грузія стала значно відомішою для іноземних туристів. До конфлікту лише 2–3 % населення світу чули про Грузію. Після війни в Грузії почався шалений сплеск туризму в результаті впізнаваності у світі [3].

Єгипет розвиває туризм шаленими темпами завдяки історичним пам'яткам і та природним особливостям морського узбережжя півострова Синай та провінції Хургада. У 2019 році країну відвідали майже 15 мільйонів туристів. Доля туризму в економіці країни — близько 12 %.

У 1967–1970 роках у країні тривала війна, яка була розпочата Єгиптом з метою повернути Синайський півострів, який перед цим захопив Ізраїль в ході Шестиденної війни. Ця війна велася здебільшого за допомогою артилерії з боку Єгипту за підтримки радянських збройних сил й авіації з боку Ізраїля. Конфлікт закінчився угодою про припинення вогню без територіальних змін. Перемир'я тривало 3 роки. Лише в 1979 році був підписаний мирний договір, а Ізраїль вивів свої війська з Синайського півострова в 1982 році.

Тепер мало хто з туристів згадує про те, що в країні велися бойові дії. До Єгипту їдуть відпочити на морі, зазирнути в унікальний підводний світ з коралами та на власні очі побачити всесвітньо відомі піраміди та давній Луксор.

Цікавими є і деякі історичні ретроспективи. Наприклад, становлення туризму в післявоєнній Німеччині. Зі зростанням добробуту населення у післявоєнній Німеччині у 1960-х роках і включенням до «середнього класу» за рівнем доходів робітників високої та середньої кваліфікації, туризм все менш орієнтувався на цю соціальну групу. Адже вони могли дозволити собі й дорожчі, індивідуальні тури. Завданням для туристичного бізнесу стала організація якісних поїздок як усередині країни, так і закордон, за прийнятними цінами для населення з низьким рівнем доходів. Основною цільовою групою соціального туризму стали пенсіонери, молодь, учні тощо. Прийнятний рівень цін підтримувався за рахунок дотацій з бюджетів різних рівнів, за рахунок пакетних пропозицій групових турів та різноманітних групових та індивідуальних знижок. Робітники отримали можливість користуватися туристичними послугами на тих же умовах, що й інші категорії туристів. Такі кроки помітно покращили ринок внутрішнього туризму. У повоєнні роки в Німеччині найбільшого успіху досягали саме ті туристичні компанії, які орієнтувалися на масовий сегмент ринку та на пакетні пропозиції [1].

Туризм в Україні сьогодні переживає складні часи. Більшість готелей або зачинено, або трансформовано під потреби житла для внутрішньо переміщених осіб. Що стосується туристичних компаній зі сфери міжнародного туризму — то галузь також майже заморожена в Україні. Тим не менш, досвід багатьох країн світу свідчить про активне відновлення туристичної галузі після тривалих збройних конфліктів, а також формування нових туристичних напрямків, пов'язаних з пам'ятними подіями війни, що користуються значним попитом серед іноземних туристів.

Література

1. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? URL: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952>
2. Подорожі та війна: якою буде туристична галузь після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>
3. Як виглядає туризм під час війни. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974
4. Nilsic, S. (2010). Sarajevo Experiencing a Tourism Boom. *Balkan Insight*. Retrieved from <https://balkaninsight.com/2010/04/06/sarajevo-experiencing-a-tourism-boom/>
5. Panic, K. (2019). Flourishing War Tourism in Bosnia. *Fair Planet*. Retrieved from <https://www.fairplanet.org/story/flourishing-war-tourism-in-bosnia/>